

VALVAMISPÜHAPÄEV AD 2020
MI 3:13–18 (Hb 3:12–15; Ilm 22:10–17; Mk 13:33–37)

13 Teie sõnad mu kohta on karmid, ütleb ISSAND. Aga teie ütlete: «Mida me Su kohta oleme rääkinud?»

14 Te ütlete: «Ilmaaegu on Jumalat teenida. Ja mis kasu on meil Tema käsu täitmisest või leinariietes käimisest vägede ISSANDA palge ees?

15 Nüüd me aga kiidame õndsaks ülbeid. Elavad edasi needki, kes pattu teevad, need koguni kiusavad Jumalat ja pääsevad.»

16 Siis rääkisid isekeskis need, kes kartsid ISSANDAT; ja ISSAND pani tähele ning kuulis ja Tema palge ees kirjutati mälestusraamat nende heaks, kes kardavad ISSANDAT ja austavad Tema nime.

17 Ja nad kuuluvad mulle, ütleb vägede ISSAND, on mu eraomand sel päeval, mille ma valmistan. Ja ma olen neile armuline, nõnda nagu mees on armuline oma pojale, kes teda teenib.

18 Ja te näete jälle vahet õige ja õela vahel, selle vahel, kes teenib Jumalat, ja selle vahel, kes Teda ei teeni.

Sissejuhatus

Malaki (vanemates eestikeelsetes piibliväljaannetes enamasti Malakia) raamatu autori kohta ei ole teada rohkem kui see, et ta elas tõenäoliselt 5. sajandil eKr.

Pole kindel seegi, kas Malaki (מְלָאכִי) või Malakia (מְלָאכִיָּה) ongi üldse prohveti nimi või pigem «ametinimetus», mis tähendab vastavalt kas «minu saadik/sõnumitooja» või «Issanda (Jaahi) saadik/sõnumitooja». Sama nimi või ametinimetus seisab 3. peatüki alguses, kus see on enamasti ära tõlgitud («Vaata, ma läkitan oma ingli...»). Septuaginta teeb sama ka raamatu esimeses salmis: λῆμμα λόγου κυρίου ἐπὶ τὸν Ἰσραηλ ἐν χειρὶ ἀγγέλου αὐτοῦ – «Issanda sõna ennustus Iisraelile tema ingli/saadiku/sõnumitooja käe läbi.»

Raamatu autoriks on peetud ka Esrat või Nehemjat, kelle esindatud mõtteviisiga Malaki raamatu sõnum suurel määral kattub. Mõned uurijad on pidanud Malaki raamatut kogumikuks erinevate prohvetite kuulutustest, ent enamasti ollakse siiski arvamusel, et tegemist on üheainsa autoriga.

Malaki raamat paigutub eksiilijärgsesse aega, mil Jeruusalemma tempel on taastatud ning elu vähemalt väliselt n-ö normaliseerunud (s.t paraku pöördunud ka tavapärasesse, Vanas Testamendis järjepidevalt kirjeldatud õnnistus-heaolutanemine-karistus-ahastus-appihüüd-päästmine-õnnistus jne roopasse). Malaki raamatu omapärases kahekõne-ülesehituses tuleb väga selgelt esile vastastikune

rahulolematus Jumala ja Tema rahva vahel. Rahvas heidab Jumalale ette, et Jumal ei hooli temast – põhjuseks ilmselt mingid maad tabanud katsumused nagu põud, ikaldus, rohutirtsude hävitustöö ja muu selletaoline.

Jumal, kinnitades rahvale oma armastust, teeb talle prohveti kaudu mitmeid tõsiseid etteheiteid: preestrid sisuliselt põlgavad Jumala nime ja rüvetavad Tema altarit, tuues alaväärtuslikke (või koguni röövitud) ohvriande; inimesed jätavad tasumata kogu kümnnise, tõmmates endale sellega kaela majandusliku laostumise; rahvas elab abielurikkumises ja truudusetuses, saades seeläbi elavaks märgiks oma truudusetusest Jumala lepingule; isegi paganate jumalateenistus on parem kui Iisraeli rahva oma.

Malaki raamatu keskseks sõnumiks on kutse pöördumisele, Jumala Seaduse meelde tuletamisele ja lepingu taastamisele Jumalaga. Jumal kasutab oma rahva korralekutsumiseks ja puhastamiseks vajadusel ka karme vahendeid – aga alati selleks, et hoida teda veelgi karmima saatuse eest. Kui rahvas Teda kuulda ei võta, siis tabab maad lõplik, hävitav needus.

Keelelisi märkuseid

On karmid – חֲזָקוּ – sõna חֲזָקָה tähendab «tugev olema», «kindel olema», «julge olema», «kõva olema», ka (halvas mõttes) «jäme olema».¹

Issand – originaalis kasutatakse siin ja järgnevates salmides Jumala nime יְהוָה.

Ilmaaegu – sõna אֲשֶׁר tähendab «tühisus», «petlikkus», «väärtusetus».

Tema käsu – מִשְׁמָרְתּוֹ – sõna מִשְׁמָרַת tähendab siinkohal «korraldus», «kohustus», «ülesanne».

Täitmisest – שְׁמַרְנוּ – sõna שָׁמַר tähendab «juhinduma», «kuuletuma», «[seadust] järgima», «[käsust] kinni pidama».

Leinariietes – sõna קְדָרְנִית tähendab «leinates».

Käimisest – הִלְכְנוּ – sõna הִלַךְ tähendab «minema», «tulema», «käima», ülekantult ka «elama».²

¹ 1939. aasta Suures Piiblis: «tugevad».

² Nii «täitma» kui «käima» puhul kasutatakse originaalis *perfekti*, nii et võiksime tõlkida ka: «Mis kasu on meil sellest, et oleme kuuletunud Tema käsule ja käinud [nagu] leinates...»

Vägede ISSANDA – יְהוָה יִצְחָק – sõna יִצְחָק tähistab eeskätt sõjaväge ja sõjaväeteenistust, ülekantult ka suurt hulka³, aga vahel ka taevaseid ebajumalaid⁴. «JHWH Sebaot» on üks Jumala nimedest, mis esineb Vanas Testamendis 235 korral.

Kiidame õndsaks – מְשֻׁרִים – sõna מְשֻׁרִים tähendab «[teekonnal] edenema», «otseteed minema», «sirgelt käima», ka «õigel teel olema», «siiras olema», siin kasutatud grammatilises vormis ka «õndsaks kuulutama», «õndsaks/õnnelikuks kiitma».

Ülbeid – יָדִים – sõna יָדִים – «ülbe», «ennast täis», «häbematu» – tuleneb verbist יָדַע – «keema», «pulbitsema», «üle keema», «mässumeelne olema», «ülbe olema», «ülbitsema».

Elavad edasi needki – גַּם־נִבְנוּ – sõna נִבְנוּ tähendab siinkohal arvatavasti «püsima» või «kindel/kinnitatud olema» või ka «ülendatud/üles ehitatud olema».⁵

Kes pattu teevad – עֲשֵׂי רָשָׁעָה – sõna רָשָׁעָה tähendab «õelus», «kurjus», «ülekohus», «valelikkus», «ebaõiglus».

Kiusavad – בָּחֲנוּ – sõna בָּחֲנוּ tähendab «proovile panema», «läbi katsuma».

Ja pääsevad – וַיִּמָּלְטוּ – sõna מָלַט tähendab siinkohal «plehku panema», «pakku pääsema», «põgenema [saama]».

Siis – זָאָה – võiks tõlkida ka «nii/nõnda».

Isekeskis – אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ – sõnasõnalt «mees oma kaaslasele».

Kes kartsid – יִרְאִי – sõna יִרְאִי tähendab «kartma», «kohkunud olema», «hirmul olema», aga ka «austama», «aukardust tundma».

Pani tähele – וַיִּקְשֹׁב – sõna קָשַׁב tähistab eeskätt osavõtlikku tähelepanemist ja kuuldavõtmist.

Ning kuulis – וַיִּשְׁמָע – sõna שָׁמַע tähendab «kuulma», «kuulama», «tähele panema», «[palvet] kuulda võtma», ka «kuuletuma».

³ Vrd nt 1Ms 2:1: Nõnda on taevast ja maa ning kõik nende väed valmis saanud.

⁴ Vrd nt 2Kn 17:16; Jr 19:13; Sf 1:5.

⁵ 1739. aasta Piiblis: «ka need siggiwad». 1939. aasta Suures Piiblis: «ka need ehitatakse üles».

Mälestusraamat – זְכָרוֹן סֵפֶר – võiks tõlkida ka «meenutusraamat» või «meeldetuletusraamat».⁶

Ja austavad – וְלִחְשְׁבֵי – sõna חֲשַׁב תähendab «[kellegi peale] mõtlema», «[kellestki] lugu pidama», «[kedagi kõrgelt] hindama».⁷

Tema nime – שְׁמוֹ – Sõna שֵׁם – «nimi» – algtäheenduseks võib olla «märk», «tähis» (vrd kõlaliselt kreeka σῆμα ja ladina signum).⁸

Ja nad kuuluvad mulle – וְהָיוּ לִי – «ja nad on minu omad/minu päralt» või «ja nad peavad olema minu omad/minu päralt».

Eraomand – sõna סִגְלָה tähistab eriti väärtuslikku omandit.⁹

Ja ma olen neile armuline – וְהִמְלַתִּי עֲלֵיהֶם – sõna חָמַל tähendab «leebe olema», «leebust üles näitama», «halastama», «säästma», «kaasa tundma».¹⁰

Ja te näete jälle – וְשִׁבַּתֶּם וְרֵאִיתֶם – «ja te pöördute ja näete»¹¹. Sõna שׁוּב tähendab «tagasi pöörduma», «tagasi tulema», «naasma», aga ka «[kellestki] ära pöörduma». Sõna רָאָה tähendab «nägema», «jalgima», «ära tundma», «mõistma».

Õige – sõna צָדִיק tähendab «õiglane», «siiras», «sirgjooneline», «kooskõlas tõega», «vaba valest ja rikutusest».

Õela – לְרִשְׁעָ – sõna רָשַׁע tähendab «õel», «ülekohtune».

Sisuline analüüs

Malaki raamatu taustaks on Iisraeli rahva [järjekordne] usuline ja kõlbeline laostumine, mis väljendub silmakirjalikkuses, välises võltsvagaduses, millega näiteks templiteenistuse puhul üritatakse varjata tegelikku hoolimatust Jumala, Tema lepingu ja

⁶ Või ka «mälestustäht» – vrd Luther: «ein Denckzedel».

⁷ 1739. aasta Piiblis: «temma nimme peäle mötlewad».

⁸ Üheks selle sõna võimalikuks algupäraks võib olla verb שׁוּם – «[märki] panema» (vrd 1Ms 4:15). Vana Testament omistab nimedele sageli nende kandjat või kandja sünnilugu määravalt iseloomustava tähenduse ning Jumala nime austamine tähendab Jumala enda austamist.

⁹ 1739. aasta Piiblis: «issi-rahwaks». 1939. aasta Suures Piiblis: «iserahvaks».

¹⁰ 1939. aasta Suures Piiblis: «ja säästan neid».

¹¹ Tegemist võib olla – nagu ka eestikeelne tõlge eeldab – idioomiga, mille tähenduseks on «taas kord», niisiis: «Siis te näete kord taas...»

Tema seaduste suhtes. Kuigi kõigile peaks olema teada, et taoline olukord toob endaga paratamatult kaasa Jumala karistuse ja hävingu, üritab rahvas teha üllatunud nägu, kui Jumal teda prohveti kaudu noomib ja hoiatab.

Jumal armastab oma rahvast ja on ta välja valinud, teda isegi teiste rahvaste kulul hellitades ja õnnistades¹², aga Tema rahvas tasub Talle rüvetatud andidega, millest isegi paganate ohvrid on puhtamad ja paremad¹³.

Malaki raamatu kolmas peatükk algab kuulutusega, et Jumal läkitab oma ingli teed valmistama ning Ta rahvas peab olema valmis Issanda enda ootamatuks tulemiseks – selleks, et sulatada, puhastada ja selitada (vrd MI 3:3), s.t oma rahva üle kohut mõista ning õiged ülekohtustest eraldada.

Alles siis, kui see on toimunud, saab taas võimalikuks, et Jumal võtab vastu oma rahva ohvriannid ja tunneb rõõmu tema jumalateenistusest. See, milles seisneb ülekohtus, millest Jumala rahvas peab puhtaks saama, avaldub sõnades: «Ma tulen teile kohut mõistma ning olen karmeks tunnistajaks nõidade, abielurikkujate ja valevandujate vastu ning nende vastu, kes teevad liiga palgalisele palga poolest, lesknaisele ja vaeslapsele, kes tõukavad võõra kõrvale ega karda mind.» (MI 3:5)

Niisiis on tegemist nii usulise kui kõlbelise allakäiguga, mille krooniks on ebasiirus Jumalale ohvrite toomisel, omakasupüüdlikkusest ja kasuahnusest lähtuvad katsed Teda petta – ning mille üheks tagajärjeks on see, et Jumalat röövida püüdes jätab Tema rahvas iseennast ilma Tema õnnistusest, ka ajalikust: «Kas inimene tohib Jumalat röövida? Aga teie röövite mind ja ütlete: «Kuidas me Sind röövime?» Kümnnise ja tõstelõivuga. Olge needusega neetud, et teie, kogu rahvas, mind röövite! Tooge kõik kümnnis täies mõõdus varaaita, et mu kojasa oleks toitu, ja proovige mind ometi sellega, ütleb vägede Issand. Tõesti, ma avan teile taevaaukud ja kalkan teile õnnistust küllastuseni.» (MI 3:8–10)

Seda otsesõnu välja ütlemata annab Jumal mõista, et Temast taganenud rahvas mitte ainult ei pea kannatama põlluvilja hävitavate rohutirtsude nuhtlust, vaid sarnaneb ka ise neile, osutuvad ülekohtus elades iseennast hävitavaiks kahjureiks (vrd MI 3:11).

Rahvas ei mõista talle tehtud etteheiteid ega nende põhjusi. Oma arvates on nad teinud kõike õigesti – ja seepärast tundub neile, et pigem on Jumal ülekohtune: «Ilmaaegu on Jumalat teenida. Ja mis kasu on meil Tema käsu täitmisest või leinariietes käimisest

¹² Vrd 1:2–3: «Jaakobit ma armastasin, aga Eesavit ma vihkasin; ma tegin ta mäestiku lagedaks ja jätsin ta pärisosa kõrbe šaakalitele.»

¹³ Vrd 1:11–12: «Sest päikesetõusu poolt päikeseloojaku poole on mu nimi paganate seas suur, ja igas paigas suitsutatakse ning tuuakse mu nimele puhas roaohver. Sest mu nimi on paganate seas suur, ütleb vägede Issand. Aga teie teotate seda.»

vägede Issanda palge ees?» (MI 3:14) Tegemist on igipõlise ja ilmaelu avatud silmadega vaadeldes üsna loomulikult tõusetuva küsimusega, miks Issand lubab õigetel kannatada või vähemalt ei õnnista neid nähtaval, selgelt kogetaval viisil, samal ajal kui õelad ja ülekohtused võivad õitseda. Ülekohtuseks Jumala suhtes muutub see küsimus siis, kui see omandab kas avaliku või varjatud süüdistuse kuju, näiteks retoorilise üleskutsena kiita õndsaks õelaid ja Jumala poolt hoituiks neid, kes teevad pattu.

Nähes, et nõnda kipuvad kõnelema isegi need, kes vähemalt [oma arvates] püüavad elada jumalakartlikult, otsustab Jumal oma rahvale vastu tulla ning kinnitab, et Ta peab kõiki, kes Teda kardavad ja Tema nime austavad, endiselt endale kuuluvaiks, oma iserahvaks, kallihinnaliseks omanduseks, mida Ta ei unusta – nagu Tema rahvas omakorda ei tohi unustada Teda ega Tema Seadust (vrd MI 3:16j).¹⁴

Jumal annab nii neile, kes Temas ja Tema õigluses kahtlevad, kui ka neile, kes on andunud ülekohtule, pöördumise võimaluse – selleks, et nad Tema juurde tagasi tulles oleksid taas võimelised nägema vahet õige ja õela, s.t ka õiguse ja ülekohtu vahel. Ning mitte ainult vahet nägema, vaid ka tegema. Jumal halastab oma rahva peale ning on valmis näitama talle oma leebust nagu isa oma pojale – oleks vaid Tema rahvas valmis Teda nagu poeg oma isa austama ja teenima.

Jutluseks

Kirikuaasta eelviimast pühapäeva nimetatakse EELK Kirikukäsiraamatu järgi Valvamispuhapäevaks, mil rõhutatakse «vaimulikku valvamist ja Kristuse tagasituleku ootust.» Pühapäeva sissejuhatuses hoiatatakse, et «väsimise ja hooletuse oht on suur» ning et «inimene koduneb kergesti selle maailmaga ja unustab, et ta ei ela siin jäädavalt». Õige valvamine on käsiraamatu järgi «turvaline lootmine sellele, et Jumal viib oma alustatud hea töö meis lõpule».

Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on pühapäeva teise lugemisaasta Evangeeliumiks (Mk 13:33–27) Jeesuse manitsus olla alati valvel, kuna pole teada, millal Inimese Poeg tuleb ning läkitab oma inglid ja «kogub kokku oma valitud neljast tuulest, maa äärest taeva ääreni» (Mk 13:27). Kristuse jüngrid peavad oma Õpetajat ootama nagu sulased isandat, igaüks ustavalt oma tööd tehes ja olles valmis peremehele aru andma.

¹⁴ «Mälestusraamat» võib tähistada seda, et jumalakartlike nimed on Jumala ees üles tähendatud ja Jumal peab neid alati meeles, aga see võib viidata ka sõna זָכָרוֹן – «meenutus», «mälestus» – kasutamisele seoses kohustusega täita ustavalt Jumalalt saadud korraldusi, vrd nt 2Ms 13:9: «See olgu sulle nagu märgiks käe peal ja meeldetuletuseks silmade vahel, et Issanda Seadus oleks su suus; sest Issand tõi sind vägeva käega Egiptusest välja.» – või pidada meeles Jumala suuri tegusid ja töotusi, vrd nt 2Ms 17:14: «Ja Issand ütles Moosesele: «Kirjuta see meenutuseks raamatusse ja pane Joosuale kõrva taha, et ma pühin Amaleki mälestuse taeva alt sootuks!»

Puhapäeva teise lugemisenä on valida Epistli (Hb 3:12–15) ja Ilmutusraamatu (Ilm 22:10–17) vahel. Esimene neist hoiatab jumalataganemise eest ning ärgitab lõpuni kinni pidama «sellest, mis meil alguses oli» (Hb 3:14), s.t usust Kristusesse, kes on võtnud omaks liha ja vere ning oma surma kaudu kõrvaldanud «selle, kellel on võimetus surma üle – see tähendab kuradi» (Hb 2:14). Ilmutusraamatu lõik pärineb raamatu viimasest peatükist, kus lisaks tulevase kirkuse kirjeldusele kõneldakse väga otsekohele ja karmilt ka nende saatusest, kes Jumala riigist oma ülekohtu ja rüveduse tõttu välja jäävad.

Vana Testamendi lugemine haakub väga hästi kõigi ülejäänutega, kusjuures esile tõusevad taolised märksõnad nagu ülekohtus ja õigus ning nende vahel vahe tegemine – mitte ainult mõtteliselt, vaid ka eluliselt, s.t ülekohtust lahti üteldes ja õiguse juurde tagasi pöördudes; püsivus ja kindlameelsus; nii Jumala kui jumalakartlike ustavus; Jumala arm, halastus ja õnnistus neile, kes Tema poole pöörduvad ja Tema sulaste – veelgi enam: Tema lastena! – Tema juurde jäävad.

Prohvet Malaki raamatut lugedes on kristlaste jaoks alati taustal teadmine, et see, kelle tulemist seal ette kuulutatakse, on viimselt Kristus. Tema on see, kes on kõige otsemalt ja valusamalt kogenud, kuidas Jumala ees õige olemine ei taga inimlikus mõttes edu ega õnnistust siin maailmas, vaid võib lõppeda mitte ainult leinariietes käimisega, vaid ise selleks saamisega, kelle pärast leinatakse. Tema on aga ka see Poeg, kes on täiuslikult allutanud end oma Isale, andudes Tema tahte täitmisele, mille viljaks ei ole mitte ainult Temale, vaid meile kõigile suunatud Isa armastus. Tema on «Taaveti juur ja sugu, särav koidutäht» (Ilm 22:16), mille tõusmist me ootame, ja Tema suust kostab neile, kes Temast uskmatuses ei tagane, vaid Talle ustavaks jäävad, tõotus: «Mina olen A ja O, esimene ja viimane, algus ja ots! Õndsad on need, kes oma rüüd pesevad, et neil oleks meelevald süüa elupuust ning nad võiksid minna väravaist linna sisse!» (Ilm 22:13j)

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Arvatavasti on igaüks, kes Jumalat ja oma suhet temaga tõsiselt võtab ning samal ajal avatud silmadega ennast ümbritseva maailma tegelikkust jälgib ja näeb, aegajalt Jumalaga vaielda või koguni võidelda üritanud. Enamasti üsna lapsemeelselt, veidi solvunult või seesmises segaduses viibides ja alandlikult, vahel aga küllap ka Jumalale tõsisemaid etteheiteid tehes või Teda koguni hoolimatuses või ülekohtus süüdistades nagu need, kellest kõneleb prohvet Malaki raamat. Mis on need olukorrad ja sündmused, mis meid nõnda Jumala vastu astuma panevad?
2. Muidugi ei ole meil õigus – Jumal teab seda, ja küllap teame seda isegi. Jumal hoiatab meid, et me oma rumaluses ülekohtule ei järgneks, ja julgustab meid, kinnitades, et Ta tunneb nii meid kui meie eluolukordi, Ta hoolib meist, Ta peab meid omaks ega taha meid hüljata. Me oleme Jumalale kallid, Ta kutsub ja ootab

meid alati tagasi, kui oleme Temast eemale eksinud või koguni Tema vastu pöördunud. Ta armastab meid nagu hea isa oma lapsi, ning Tema juurde tagasi pöördumine ja enda Tema tahte poolt juhtida laskmine tagab ainsana selle, et oskame ja suudame teha vahet õige ja ülekohtuse vahel.

3. Oma armu ja halastuse kinnitamiseks ja teostamiseks on Jumal andnud oma Poja, kes on saanud kõiges peale patu meie sarnaseks, et Ta, ise kiusatuna kannatanud, võiks aidata neid, kes maadlevad kiusatustega ja katsumustega. Kristus tuleb oma töötust mööda kord tagasi – millal, seda me ei tea –, ja see on meile nii hoiatuseks kui kinnituseks: meil ei ole vaja kaotada julgust ega heita meelt, sest Ta on ustav ja täidab oma töötused; aga et Tema ustavusest ja töötustest osa saada, selleks peame ka meie Temale ustavaks jääma.